

Posudek na práci Regíny Čerkovské „Archeologie jakožto specifický společenský a kulturní fenomén“.

Již sám název této práce jasně naznačuje velmi ambiciózní pokus autorky práce o zhodnocení významu a postavení archeologie na poli společenských věd u nás. Práce je koncipována do tří základních kapitol, úvodu a závěru.

Úvodní kapitola je obecně pojatým filozofujícím textem o důvodech zájmu odborníků o starší tzv. předliterární dějiny lidstva a autorka v něm deklaruje snahu po antropologickém pohledu na tento vědní obor. Poněkud se v této části vytrácí metodika jejího přístupu, neboť hodnocení, či zamyšlení nad stavem jakéhokoliv vědního oboru by podle mého soudu mělo být jasně deklarováno, včetně způsobu zkoumání daného jevu či skupiny „jednajících osob“, tak, aby byly naplněny v dalším textu až nekriticky zdůrazňované metody a postupy zkoumání „americké kulturní antropologie“ procesualistického a postprocesualistického směru bádání.

Je zřejmé, že se v této části autorka velmi striktně držela školního přehledu hodnocení archeologie a jejího vztahu k ostatním vědeckým disciplínám (historie, antropologie), ačkoliv mezi řádky je patrný velký přínos vedoucího celé bakalářské práce, který se snaží studenty humanitní vzdělanosti uvést do velmi spletité problematiky konstituování archeologie u nás i současného stavu poznání na tomto poli, včetně poněkud složitějších cest obecné teorie vědy, se zvláštním přihlédnutím k archeologii samotné.

Následující kapitola je věnována proměnám archeologie v čase. Zde autorka správně uvedla kořeny vývoje zájmu o lidskou minulost obecně, pokouší se o vysvětlení základních pojmů, ovšem pouze na základě velmi ochuzeného výběru odborné literatury. Předpokládám, že v tomto případě by bylo na místě použít prací K. Sklenáře, který je jedním z nejuznávanějších badatelů na poli historie oboru archeologie u nás. Z nedostatku použité literatury pak jistě pramení poměrně nesourodý sled vývoje zájmu o děje minulé, který je navíc poměrně striktně vázán na práci V. Matouška z r. 2005, která je sice vynikající přehledovou studií o vývoji archeologie u nás i jinde v Evropě, avšak pro potřeby bakalářské práce s tímto zaměřením představuje pouze první stupínek na cestě za pochopením velmi složitého konstituování archeologie jako vědního oboru. Obdobného charakteru jsou i další v této kapitole citované práce, které se věnují konkrétní problematice archeologie bez poněkud širšího historického a kulturního zasazení vzniku vědních oborů v Evropě 19. století. Za zcela fatální považuji odkazy na popis doby národního obrození a stavu konstituování archeologie bez elementární znalosti tzv. „moderních dějin“ Evropy i dějin národních. Opět marně jsem v seznamu literatury hledala např. práce M. Hrocha, který se opakovaně věnuje vysvětlení našeho postavení v rámci rakouské a posléze rakousko-uherské monarchie, včetně emancipačních snah obrozenecké inteligence.

Z nedostatku obecně historických znalostí pak autorce patrně unikl i zájem archeologie o poznání nejstaršího úseku lidských dějin, tedy paleolitu, jež se objevil v 19. století ve Francii a Anglii jako odpověď na koloniální aspirace těchto již ve středověku vzniklých národních států.

Popis jednotlivých etap vývoje archeologie v českých zemích pak bohužel autorka čerpala z práce K. Sklenáře z r. 2005, která ovšem k tomuto účelu není zcela nejvhodnější. Z pera tohoto uznávaného historiografa oboru pochází přímo studie k jednotlivým etapám vývoje zkoumaného vědního oboru, bohužel zůstaly ze strany R. Čerkovské nepovšimnuty.

Za velmi zjednodušující je pak nutné považovat i subkapitulu o nové archeologii, postprocesualismu i o archeologii na přelomu 20. a 21. století. Pohled na danou problematiku si opět autorka velmi zúžila výběrem použité literatury, ačkoliv každá z prací, kterou použila, obsahuje velmi obsáhlou bibliografii na dané téma. Proto se v těchto subkapitolách nic nedozvíme o archeologii jako nositelce interdisciplinární spolupráce nejenom s vědami humanit-

ními, ale i přírodovědnými a matematickými, a to v době, kdy u nás tento vědní obor údajně stagnoval, tedy ve 2. polovině 20. století. Domnívám se, že hodnocení stavu vědního oboru nelze založit na dvou pracích, z nichž jedna je slovníkovou příručkou.

Za mírně zjednodušené lze považovat i autorčino hodnocení struktury archeologických pracovišť v České republice, včetně velmi složité problematiky ochrany kulturních a historických (včetně archeologických) památek, kde opět jasně vysvítá nedostatečná znalost pramenů a odborné literatury.

O poznání lépe se R. Čerkovská vypořádala s druhou kapitolou, věnovanou archeologickým pramenům. V jednotlivých subkapitolách vymezila archeologický pramen, včetně jeho definice, či lépe řečeno definic. Zcela správně zdůrazňuje důležitost kontextuálního chápání této entity. Za velmi podmětne je třeba považovat rozšíření chápání archeologického pramene jako artefaktu, tedy produktu lidské činnosti, včetně pochopení snahy archeologie o rozšíření zájmu i na přírodní podmínky, které stály a i v budoucnu budou nedílnou součástí zájmu archeologie, potažmo prehistorie jako vědního oboru zabývajícího se obecně lidskou kulturou jako výsledku adaptačních procesů člověka.

Následující kapitola (Archeologie a antropologie) pak představuje vyústění předchozích úvah o postavení jednotlivých vědních oborů v rámci zkoumání člověka. Není však na místě považovat za začátek integrace archeologie do rámce dalších společenských věd až 2. polovinu 20. století. Tento proces byl nastartován nejen u nás, ale hlavně v Evropě již mnohem dříve a považovat výsledek jakéhokoliv procesu za jeho počátek je poněkud zavádějící. Poněkud jednostranně vybraná literatura je patrně opět příčinou relativně zjednodušujícího a zčásti zavádějícího pohledu na vztah archeologie a historie. Správný je důraz kladený na charakter primárního pramene, ovšem boj mezi archeology a historiky o významu vypovídací schopnosti písemných a hmotných pramenů je již dávnou minulostí, o čemž svědčí např. vynikající práce historiků z celé Evropy, hlásících se k tradicím školy Annales, či naopak archeologů, věnujících se výzkumu středověkého období.

Nepoměrně složitější situace se odvíjí na poli vztahu archeologie a antropologie, kterou se autorka snažila přiblížit v subkapitole „Úloha archeologie v rámci antropologických směrů“. Po přehledném vývoji (ovšem opět poněkud stručném) jednotlivých směrů a zaměření antropologie, se autorka věnuje zhodnocení úlohy „nové archeologie“ při formování nového přístupu při výzkumu lidských dějin, resp. procesů probíhajících uvnitř jednotlivých lidských skupin. Zatímco postup takto koncipovaných pozorování a metodika výzkumu byla v anglosaském světě předmětem velmi bouřlivých teoreticky zaměřených debat, je paradoxní, že široce diskutované teoretické problémy se odrážely v práci archeologie, někdy označované za tradiční, již od poloviny 20. století, např. při výzkumu paleolitu, včetně dnes velmi módního trendu etnoarcheologických studií. Fenomén široce koncipovaného vědního oboru s důrazem na interdisciplinární spolupráci ovšem za předpokladu standardního dodržování metodologie vlastní archeologii, tak není produktem nové archeologie, ale objevuje se v metodickém vybavení archeologie mnohem dříve, ačkoliv je nesporný teoretický vklad L. Binforda a dalších badatelů, kteří se věnovali hlavně interpretační stránce nově získaných poznatků.

Domnívám se, že nakonec, přes jisté tápání, autorka správně zasazuje archeologii do rámce velmi široce koncipovaných věd o člověku, kterým se v současné době velmi módně dostává označení antropologie, v našem případě kulturní, neboť trend výzkumu lidských dějin doznává s bouřlivým vývojem nových směrů přírodních věd (sociobiologie, sociogenetika) nových rozměrů, ve kterých se víceméně stírá rozdíl mezi humanitními a přírodními vědami.

Tématem hodnocené bakalářské práce bylo zkoumání archeologie z pohledu kulturní antropologie. Téma velmi složité a dosud na zcela jasně konkretizované. Z autorčiny práce je zřejmá snaha po pochopení vzniku vědního oboru, který se zabývá neliterárními prameny lidské kultury v nejobecnějším smyslu slova. Tato problematika však s sebou nese nejedno

úskalí, která se stává osudným i renomovaným badatelům na poli humanitních věd. Ačkoliv se jedná o velmi složitou tematiku, omezila se autorka na shromažďování informací z velmi nedostatečné odborné literatury, v mnoha případech slovníkového typu (!). Tento fakt považuji za velmi nestandardní a přiložený seznam literatury je pro takto koncipovanou práci nevhodující. To se samozřejmě odráží i ve znění jednotlivých kapitol předložené práce, které jsou někdy mírně řečeno velmi povrchní a bez zjevné autorčiny invence. Bohužel v tomto případě na tom nic nezměnila ani vynikající pedagogická činnost vedoucího práce, která sice tu a tam v textu nesmazatelně probleskne, ale zapadá autorkou nepovšimnuta, nebo lépe nevyužita.

Domnívám se proto, že předložená bakalářská práce R. Čerkovské zastupuje standardní, spíše průměrný přehled názorů na vývoj formování a budoucnost archeologie, z autorčiny strany silně okleštěný nedostatečnou prací s odbornou literaturou, která v sobě přesto skrývá poměrně značné množství informací, ačkoliv P. Čerkovskou dále nijak nekomentovaných. Práci nelze upřít snahu po utřídění informací ani systemizaci dané problematiky, proto ji doporučuji k obhájení a navrhuji její hodnocení 25 body, tedy známkou 2-.

Kvílice 21. 10. 2006

PhDr. Ivana Fridrichová-Sýkorová, Ph.D.